

Hälften så dyrt, dubbelt så bra

Pejling nr 15

Pejling nr 15

Hälften så dyrt, dubbelt så bra

Förbättra Sverige genom att halvera
de offentliga utgifterna

ANDERS ÅSLUND

Timbro

Hittills utkomna Pejlingar:

- Nr 1. Den fula ankungen eller den oälskade liberalis-
men av Carl Rudbeck
- Nr 2. Inte bara valloner – invandrare i svenskt nä-
ringsliv under 1000 år av Anders Johnson
- Nr 3. Djur är inte människor – en filosofisk gransk-
ning av veganismen av Ingemar Nordin
- Nr 4. Den rätta medicinen – apoteksmonopolet vid
vägs ände av Margit Gennser
- Nr 5. Bidragskulturen – filosofin bakom socialbidraget
av Helena Rivière
- Nr 6. Den nya fattigdomen av Maria Rankka
- Nr 7. Kretsloppsstat eller kretsloppssamhälle? av Gun-
nar Strömmer (red)
- Nr 10. Thamgrepp av Fredrik Haage
- Nr 11. Fakta och myter om globaliseringen. En artikel-
serie ur The Economist med förord av Anders
Åslund
- Nr 12. Positiv särbehandling är också diskriminering av
Thomas Gür
- Nr 14. Valser om arbetets slut av Mauricio Rojas

© Författaren och AB Timbro 1998

Omslag: Formgivningsverket

Sättning: KK Grafiska AB, Stockholm

Tryck: Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 1998

ISBN 91-7566-392-9

ISSN 1402-9391

Innehåll

Hur Sveriges offentliga utgifter bör halveras	7
Hur en orättfärdig stat försvagar ekonomin	9
Vad staten egentligen bör göra, eller hur Sveriges offentliga utgifter bör halveras	15
Vi behöver privata socialförsäkringar	23
En radikal skattereform behövs och är möjlig	27
Avreglera arbetsmarknaden	33
Skapa nya marknader	37
Är detta politiskt möjligt?	41
Globaliseringen driver fram förändringar	47
Socialdemokratin – en historisk relik	51
Referenser	55

Pejling nr 15

Hur Sveriges offentliga utgifter bör halveras

BLAND SVENSKA EKONOMER råder i dag bred samstämmighet om att vår ekonomi har hamnat i en stagnationens återvändsgränd. Internationell statistik talar sitt tydliga språk. Inom västvärlden (OECD) har Sverige i fråga om köpkraft fallit från fjärde plats 1970 till artonde plats 1997. Inom EU ligger vi nu på tolfte plats av femton medlemsländer. Endast Spanien, Portugal och Grekland är fattigare, och t o m det tidigare så arma Irland har gått förbi oss. Sverige har i runda tal haft en procent för lite tillväxt varje år sedan 1970, då vi bara har haft 60 procent av västvärldens genomsnittliga tillväxt.

En period om 27 år är alltför lång för att några statistiska trick skulle kunna spela avgörande roll. Under denna tid har Sverige inte drabbats av någon naturkatastrof eller något krig. Inte heller finns det några tunga strukturella förklaringar till Sveriges dåliga ekonomiska resultat, och ingen har gagnats av att vi gjort sämre ifrån oss än andra.

Vi måste se sanningen i vitögat. Sveriges ökande ekonomiska efterblivenhet beror främst på att vår regering under trettio år har fört en undermålig ekonomisk politik. Ekonomer både inom och utom Sverige är överens om att huvudorsaken ligger i ett antal fundamentala systemfel:

- alltför höga skatter,
- alltför stora sociala transfereringar,
- en överreglerad arbetsmarknad, och
- en överreglerad ekonomi som helhet.

Denna dårskap kan inte få fortgå. Tids nog måste någonting göras. Det viktigaste i dag är att konkretisera *vad* som bör göras, och bidra till att det faktiskt sker. Det är vad denna lilla skrift handlar om.

Hur en orättfärdig stat försvagar ekonomin

ATT ALLA DESSA missförhållanden skadar ekonomin är väl känt och lätt att förstå, men de är inte bara skadliga för ekonomin utan ofta direkt omoraliska. Staten bör ödmjukt anamma Hippokrates gamla devis: *att inte göra skada*.

Sverige förblir världens mest beskattade land. Under 1996 uppgick den offentliga sektorns totala intäkter till hela 63,5 procent av BNP. De höga skatterna avskräcker folk från att arbeta mer än ett minimum inom sina avlönade specialiteter, och lockar dem att arbeta mer hemma, vilket leder till mindre specialisering och lägre produktivitet. Likaså medför de höga skatterna att avkastningen på högre utbildning är låg, vilket lett till att färre svenskar nu skaffar sig hög utbildning än för tjugo år sedan. Märkligt nog förblir emigrationen från Sverige förhållandevis liten, sannolikt p g a språk- och kulturbarriärer, men allteftersom dessa reduceras torde fler högt kvalificerade svenskar lämna landet och flytta till något annat land där deras

humankapital uppskattas mer – mänskligt, intellektuellt och ekonomiskt. Kort sagt, höga skatter förvränger incitamenten.

Vi behöver även ställa oss frågan: Vad har samhället för rätt att lägga beslag på så stor del av folks inkomster?

Än värre förvrängs incitamenten av en mångfald transfereringar, vilka blivit en hel vetenskap. För många lönar det sig bättre att anpassa sitt liv efter transfereringssystemen än att arbeta. Exempelvis har Föreningsparbanken just visat att en tvåbarnsfamilj tjänar mer netto om den make som tjänar minst är arbetslös än om denne arbetar. Det måste löna sig att arbeta, vilket innebär att arbetslöshetsunderstödet behöver sänkas. Liknande förhållanden råder inom sjukförsäkringen. Varför skall någon betala skatt för att locka andra att tjäna mer på att inte arbeta?

En mer fundamental fråga är om de sociala transfereringarna är motiverade över huvud taget. En aktuell studie av Stefan Fölster (1998) visar att endast 24 procent av de sociala transfereringarna omfördelar mellan individer, medan resten omfördelar inkomster mellan olika perioder i människors liv. I flertalet av dessa fall behövs ingen offentlig inkomstomfördelning, utan privata försäkringssystem är mer ändamålsenliga.

Dessutom är inkomstskillnaderna i Sverige utomordentligt små. Under en livstid har den sämst ställda femtedelen av alla svenska hushåll endast 31 procent lägre inkomster än den mest burgna femtedelen (Ds 1994:135; Jakobsson, 1998, sid 175). Rimligen bör inkomstskillnaderna öka så att investeringar i såväl utbildning som företag framstår som mer lockande. Varför skall hårt arbetande personer betala för dem som inte vill arbeta? Absurt nog anses det fult att misstänka någon för att

fuska med bidrag, medan höginkomsttagare ofta hudflängs i pressen för att de undvikit att betala höga skatter, även om de gjort så helt legalt.

Socialdemokratins arbetsmarknadspolitik har flera drag som är djupt anstötliga. En individ har nästan inga rättigheter på den svenska arbetsmarknaden, särskilt inte inom den offentliga sektorn. Han eller hon kan endast företrädas av en organisation – en fackförening – men inte av sig själv.

Det finns inte längre någonting som tyder på att systemet med centraliserade avtalsförhandlingar skulle leda till måttliga löneavtal. Tvärtom har Sverige sedan länge lidit av alltför höga löneavtal, vilka i sin tur tvingat fram devalveringar. Fackföreningarna har pressat upp lönerna alltför mycket, så att arbetslösheten drivits upp på en oacceptabel nivå. Sveriges fackföreningar kännetecknas inte av solidaritet utan av gruppegoism. Egoism blir inte vackrare för att den delas lika av många. Lönerna pressas upp för de egna medlemmarna, medan fackföreningarna gör allt som står i deras makt för att hålla icke-medlemmar utanför arbetsmarknaden.

Denna långtgående kartellisering av arbetsmarknaden har även skapat allvarliga förvrängningar av lönestrukturen, vilket lett till svårigheter att finna rätt arbetskraft till centralt dikterade löner. Den svenska arbetsmarknaden lider av ett orättvist, socialt skadligt och ekonomiskt ineffektivt system. Det bör förbjudas, eftersom det är asocialt och oförenligt med elementära mänskliga rättigheter, som rätt att fritt ansluta sig eller inte ansluta sig till föreningar.

Allteftersom staten kommit att spela en allt större roll i den svenska ekonomin, har denna naturligen blivit allt mer reglerad. I en stor studie publicerad 1997 kom Sverige så lågt ned

som på 42:a plats i världen i fråga om ekonomisk frihet (Gwartney, m fl, 1997). Denna långtgående reglering har få övertygade förespråkare, utan är främst ett resultat av att byråkrater har tillåtits att breda ut sig på befolkningens bekostnad. En effekt är att vårt land i dag har få företag per capita, och att konkurrensen i den svenska ekonomin är begränsad, vilket leder till sämre produkter, högre priser, dålig service, allmänt sämre konkurrenskraft och ytterst till lägre levnadsstandard och sämre livskvalitet.

Alltför länge har en fattigare tids syn på staten överlevt i Sverige. I dag är det endast en liten bråkdel av befolkningen som inte kan klara sig själv på vad de tjänar över en livstid. De som verkligen inte kan reda sig skall samhället naturligtvis hjälpa, men de är inte särskilt många, och politiken skall uppmuntra till självhjälp. Synbarligen försöker SAP i stället att fånga så många som möjligt i en bidragsfälla, så att fler röstar för mer bidrag, som de "rika" sedan pungslås på.

Den fundamentala ideologiska skiljelinjen i dagens Sverige gäller om vi vill ha människor som betalar höga skatter men är svaga och osjälvständiga, eftersom de är beroende av offentliga allmosor, eller om vi vill ha starka människor som betalar låga skatter, investerar i sin och sin familjs framtid, och därför vinner självtillit och lever en trygg ålderdom på egna besparingar. Ett ägardemokratiskt samhälle, som bygger på trygga, självständiga medborgare, skulle givetvis bli både tryggare och rikare än dagens socialdemokratiska bidrags- och förmyndarsamhälle. Om folk behöver spara för sin trygghet, ökar givetvis sparandet. Mer sparande leder normalt till högre investeringar, och högre investeringar leder vanligen till högre tillväxt. Folk skulle tänka mer ekonomiskt rationellt på högre

utbildning och se det som en livsinvestering och inte som offentligt betald konsumtion.

Det är svårt att se vari attraktionen skulle ligga i dagens socialdemokratiska modell, där inkomster beskattas så hårt att de flesta måste gå tillbaka till staten och be om pengar på statens ofta både absurda och förnedrande villkor. Alltför många svenskar befinner sig i en social välfärdsfälla, i vilken staten bestämmer mycket av deras beteende.

Ett gammalt socialdemokratiskt argument är att det är ett värde i sig att bygga ett starkt samhälle – men hur kan ett starkt samhälle byggas på svaga människor?

Ett annat argument för den socialdemokratiska modellen är att den leder till största möjliga jämlikhet och skyddar de svaga. Men Japan och Schweiz skyddar de svaga mycket effektivare med offentliga utgifter som bara är drygt hälften så stora som Sveriges som andel av BNP, så det är inget hållbart argument.

Ett tredje argument är att den gamla socialdemokratiska modellen har fungerat så bra hitintills, att den bör få fortsätta. Framför allt Assar Lindbeck (1997) har visat att detta påstående inte håller. Den svenska modell som fungerade bra var inte särskilt socialdemokratisk, och den upphörde i slutet av 1960-talet, förödd av den vänstervåg som då välldes över västvärlden och som Sverige fortfarande inte återhämtat sig från.

Ett fjärde argument, och kanske det viktigaste, men som av naturliga skäl sällan nämns av förespråkarna för den svenska modellen, är att den socialdemokratiska nomenklaturen vill behålla makten till varje pris, hur mycket det än kostar det svenska folket och vår ekonomi. Det som återstår av den gamla stolta socialistiska ambitionen att omforma folket med hjälp av social ingenjörskonst, är önskan att behålla makten över detta

folk. Kom ihåg att en stark opinion i det regerande partiet helt nyligen var emot parabolantenner, eftersom de hotade att bryta etermediemonopolet. Dessa mörkrets krafter kämpar alltjämt för statlig, dvs deras egen, kontroll över Sveriges Radio och TV och opinionsbildningen i skolorna. Det fundamentala problemet med Sveriges socialdemokrater är att de inte är särskilt demokratiska.

Ett sant demokratiskt samhälle vinnlägger sig om pluralism inom ekonomi, medier, utbildning, forskning och politik. Ett av de bästa medlen att säkra pluralismen är att understödja fristående institutioner och stiftelser av alla de slag. Socialdemokratin däremot försöker minimera pluralismen i det svenska samhället. Så länge detta är fallet kan SAP knappast betecknas som demokratiskt. Tänk på det, varje gång socialdemokratierna motsätter sig en friskola eller någon form av privat konkurrens.

Socialdemokraterna har ett effektivt vapen i sin kamp mot ökad pluralism och frihet i det svenska samhället, nämligen rätten till medborgarnas inkomster genom ohemula skatter. Genom att föreslå marginella förändringar inom nätverket av regleringar och transfereringar, kan de belöna eller bestraffa specifika grupper av svenskar. I dag får 65 procent av alla röstberättigade svenskar sin huvudsakliga utkomst från den offentliga sektorn, antingen genom anställning eller transfereringar (Lindbeck, 1997). Hur fria är vi egentligen?

Vad staten egentligen bör göra, eller hur Sveriges offentliga utgifter bör halveras

DE FLESTA SAKKUNNIGA är överens om i vilken riktning Sveriges ekonomiska system bör förändras, men få är beredda att sätta upp mål eller formulera en tydlig alternativ vision. Min egen vision sammanfaller i hög grad med F A Hayeks i hans främsta verk, *A Constitution of Liberty* från 1960.

Staten har ett övergripande ansvar för tillståndet i samhället. Den bör tillhandahålla kollektiva varor som lag och ordning, men även se till att infrastruktur, utbildning och hälsovård fungerar väl, samt att de som inte kan försörja sig själva skyddas av staten. I görligaste mån bör emellertid den privata sektorn producera såväl varor som tjänster, och den offentliga sektorn bör inte vara större än nödvändigt, eftersom det är mycket svårt att kontrollera eller stimulera effektiviteten i den. Staten bör maximera valfrihet och konkurrens.

För att åskådliggöra hur det svenska samhället bör reformeras kan vi börja med att kartlägga vad staten gör i dag och ställa

frågan om staten bör göra detta eller ej. Knäckfrågan är vilka av dagens offentliga utgifter som rimligen kan motiveras utifrån ett liberalt, marknadsekonomiskt perspektiv.

De offentliga utgifterna har fallit kraftigt de senaste åren från 73 procent av BNP 1993 till 62,5 procent av BNP 1997, och förhoppningsvis till 61 procent 1998. Detta fall beror främst på konjunkturcykeln, men budgeten har ändå skurits ned med 3–4 procent av BNP.

Den mest lättöverskådliga redovisningen av Sveriges offentliga utgifter har producerats av Skattebetalarnas Förening för 1995 (Skattebetalarna, 1997). För aktuella officiella data använder jag Finansdepartementets budgetöversikter för 1997 och 1998 (Finansdepartementet, 1997ab), men de ger inte hela bilden. SNS Konjunkturrådsrapport 1998 (Jakobsson, 1998) är också en god hjälp. I förligaste mån försöker jag diskutera 1997.

En mängd offentliga utgifter kan vare sig moraliskt eller ekonomiskt försvaras utifrån ett liberalt perspektiv. Avsikten med denna genomgång är att peka ut de mest absurda stora utgifterna.

De allra onödiggaste offentliga utgifterna är företagssubventionerna – transfereringar av allehanda slag till företag. De uppgår till inte mindre än 6 procent av BNP (Skattebetalarna, 1997, sid 9; Barkman & Fölster, 1995). Dessa otaliga små bidrag tillhör den sociala ingenjörskonstens värld och måste avskaffas, och företagen bör kompenseras med sänkta skatter, enkannerligen reducerade arbetsgivaravgifter.

Mer än 10 procent av BNP utgörs av den offentliga sektorns inköp av varor och tjänster som produceras på marknaden, men endast 11 procent av kommunernas och landstingens

totala verksamhet upphandlas på entreprenad, och endast en dryg tredjedel av denna upphandling sker i konkurrens (Jakobsson, 1998, sid 121; OECD, 1996; Bergdahl, 1995). Det finns inget försvar för denna monopolisering och brist på konkurrens, vilken i hög grad bör ses som lokal socialdemokratisk korrupktion, även om den formellt är laglig. Om denna upphandling öppnas för konkurrens, kommer inköpskostnaden troligen att minska med minst 30 procent, varvid kostnaden för den offentliga sektorns upphandling skulle falla med 3 procent av BNP.

En stor del av dessa varor och tjänster produceras av c:a 1500 kommunala företag. Kommunerna bör inte ha rätt att bedriva affärsdrivande företag, och dessa företag bör omgående privatiseras vilket skulle rendera kommunerna avsevärda intäkter. Likaså bör kommunerna sälja mycket av den mark de lagt under sig, vilket dessutom skulle underlätta etableringen av nya företag, som ofta förvägrats köp av kommunal mark. Det är svårt att uppskatta de potentiella intäkterna från sådana kommunala privatiseringar, men de är stora. Ett svårt slag väntar de svenska skattebetalarna: skrällen av fallerande "allmännyttiga" (dvs parasiterande) bostadsföretag, som uppskattningsvis komma att kosta 50 miljarder kronor och mycket väl kan stiga ytterligare. Dessa stora uppdämda förluster gör att privatisering och upprensning måste påskyndas. Regeringen har redan börjat betala ut ett extraanslag om 5,4 miljarder kronor främst i detta syfte, och som förtäckt valfläsk.

Den svenska arbetsmarknadspolitiken kan inte längre försvaras. Den skapar inte nya arbeten utan skyfflar runt existerande jobb till hög kostnad. Därför bör Ams och dess system-

organisationer avskaffas. Nettovinsten torde bli minst 3 procent av BNP.

Ideella organisationer bör verkligen vara frivilliga och ideella. För att deras idealitet inte skall undermineras, bör alla offentliga bidrag, såväl statliga som kommunala, till dem förbjudas. Detta gäller inte minst omfattande offentliga bidrag till arbetarrörelsens många organisationer från ABF till Folkets Husrörelsen. I opartiskhetens och hederlighetens namn bör även denna legaliserade korruption förbjudas. Sådana bidrag uppgår till c:a 1,3 procent av BNP.

Huvudfrågan rör dock transfereringarna till hushållen. De varierar kraftigt med konjunkturerna men uppgår till c:a 22 procent av BNP. Den offentliga sektorn bör endast undantagsvis handha transfereringar som omfördelar inkomster över en persons livscykel. I den mån omfördelning av inkomster över livscykeln är motiverad, exempelvis i form av tjänstepensioner, bör de ersättas med privata socialförsäkringar. Eftersom sådana transfereringar utgör inte mindre än tre fjärdedelar av alla sociala transfereringar, skulle transfereringarna till hushållen kunna reduceras med hela 16,5 procent av BNP om dessa systematiskt elimineras, vilket diskuteras mer i detalj nedan.

Dessutom framstår många av de transfereringar som leder till omfördelning mellan individer som tvivelaktiga. Ersättningsnivåerna inom arbetslöshets- och sjukförsäkring bör reduceras till högst 70 procent av den tidigare inkomstnivån, och arbetslöshetsförsäkringen bör inte gälla fullt ut i mer än ett halvår. En rad smärre sociala transfereringar bör elimineras, eftersom de snarare utnyttjas av de få som känner till dem än av sådana som verkligen behöver bidragen. Samhället bör

begränsa sin insats till att trygga utkomsten för dem som inte klarar sig själva, som gamla utan privat pensionsförsäkring, handikappade, och de som verkligen är fattiga.

Ej heller kan produktionssubventioner försvaras. Lyckligtvis har Sverige få sådana, men de fortlever ännu inom bostadssektorn. De uppgår till drygt 0,5 procent av BNP och bör elimineras.

Om den offentliga sektorns verksamhet reduceras kraftigt, kan kostnaderna för allmän förvaltning reduceras med minst en procent av BNP från knappt 3 procent av BNP i dag. Dels bör en massa onödiga regleringsverk avskaffas eller åtminstone bantas ned, dels kräver lägre offentliga utgifter en mindre byråkratisk apparat.

Under lång tid har Sverige gett stora summor till korrupta socialistiska stater i den tredje världen, bidrag som inte har haft någon som helst utvecklingsfrämjande effekt. Däremot har de förvärrat korruptionen och verksamt bidragit till att hålla ett antal kommunistiska diktatorer vid makten. Det är vackert att vilja stödja människor i nöd, men under trettio år har den svenska staten visat att den inte klarar av detta. Det svenska bilaterala biståndet till länder som fortfarande är socialistiska och till andra genomkorrupta stater bör avskaffas för att minska den skada Sverige åsamkar tredje världen. I statsfinansiella termer rör det sig emellertid endast om ett par tiondelar av en procent av BNP, så detta är en moralisk snarare än en statsfinansiell fråga.

Den årliga kostnaden för statsskulden uppgår till 6 procent av BNP. Statsskulden bör reduceras genom privatiseringar, vilket i sin tur reducerar räntekostnaderna. De offentliga räntetäkterna uppgår årligen till 4–5 procent av BNP, vilket

visar att stat och kommun sitter på alldeles för stora tillgångar, vilka bör säljas av, genom privatisering av exempelvis resten av Nordbanken, udda offentliga företag, mycket av Sveriges energi, Telia och överflödigt offentligt markinnehav. Rimligen kan statsskuldräntorna då reduceras med 4 procent av BNP.

Enbart de nedskärningar som här specificerats uppgår till över 35 procent av BNP, det vill säga mer än hälften av de offentliga utgifterna 1997 (se tabell 1). Problemet med de offentliga utgifterna är uppenbarligen inte att de är omistliga i något principiellt perspektiv, utan tvärtom att alltför få tänker igenom vad Sveriges offentliga sektor egentligen sysslar med.

Tabell 1 Vad den offentliga sektorn bör upphöra med.

Kostnadslag	Procent av BNP
Företagstransfereringar	6
Konkurrens för offentliga inköp	3
Ams	3
Bidrag till ideella organisationer	1
Transfereringar till hushåll	16,5
Bostadssubventioner	0,5
Offentlig förvaltning	1
Skuldräntor	4
Totalt	35

(Baserat på offentliga utgifter 1997.)

Men vad händer med statens nyckelfunktioner? Problemet är snarast att dessa för närvarande får väl lite pengar. Dagens svenska stat slösar med pengar på sådant som den inte bör

göra, men negligerar sina nyckelfunktioner. Dessa tenderar dessutom att ledas illa och lider därför av låg effektivitet. Jag skulle inte förespråka några nedskärningar här, utan tvärtom förstärkningar.

Enligt OECD:s klassificering var kostnaden 1995 för samhällets grundfunktioner låga: rättsväsende 1,5 procent av BNP, försvar 2,7 procent, utbildning och forskning 5,4 procent, och sjukvård 5,1 procent.¹

Totalt kostade de endast 14,7 procent av BNP, till vilket må läggas en procent av BNP i elementär statsförvaltning. Till detta kommer 6,1 procent av BNP i sociala trygghetsåtgärder, främst åldrings- och handikappomsorg och dag- och fritidshem. Den nuvarande omfattningen av detta kan inte motiveras, eftersom daghemspplatser tenderar att vara omotiverade privilegier för somliga, medan andra helt och hållet själva får betala för sin barnomsorg.

Det må tilläggas att Sveriges bidrag till EU uppgår till 1,3 procent av BNP. Hälften av detta går till jordbrukssubventioner och det mesta av återstoden till strukturstöd, som består av oacceptabla företagssubventioner. Om dessa två typer av subventioner avskaffades, skulle det leda till en nedskärning av offentliga utgifter på en procent av BNP, men huvuddelen av detta kräver radikala EU-beslut, vilka måste bedömas som osannolika.

Det svenska samhällets kärnfunktioner kostar därför bara ca 22 procent av BNP (rättsväsende, försvar, utbildning,

¹ De föreslagna besparingarna genom konkurrensutsatt upphandling torde främst falla på sjukvård, utbildning, åldringsvård och barnomsorg, men låt dessa besparingar stanna i dessa sektorer åtminstone i dessa kalkyler.

sjukvård, social trygghet och statsförvaltning), vartill bör läggas c:a 8 procent av BNP i rimliga sociala transfereringar, och EU-bidraget som måste inkluderas. På så vis skulle den offentliga sektorns kostnader kunna begränsas till 32 procent av BNP (se tabell 2), vilket är ungefär som i USA, Japan och Schweiz. Vi bör minnas att även i dessa liberala länder klagar folk över att de offentliga utgifterna är för stora och inte alls över att de är för små.

Tabell 2 Vad den offentliga sektorn bör fortsätta med.

Kostnadslag	Procent av BNP
Rättsväsende	1,5
Försvar	2,7
Utbildning och forskning	5,4
Sjukvård	5,1
Sociala trygghetsåtgärder	5
Offentlig förvaltning	1
Statsskuldräntor	2
Sociala transfereringar	8
EU-bidrag	1,3
Totala offentliga utgifter	32

(Baserat på offentliga utgifter 1995.)

Vi behöver privata socialförsäkringar

I INTERNATIONELLT PERSPEKTIV brukar diskussionen om privata socialförsäkringar enbart röra privata pensioner, men den svenska debatten har kommit att handla om allmänna välfärdskonton, eftersom Sverige har så många sociala transfereringar. Tanken är att individen förhållandevis fritt skall få bestämma för vilka syften han eller hon önskar använda sin socialförsäkring (Fölster, 1998). Sannolikt kommer det att visa sig att åtskilliga transfereringar som olika intressegrupper nu hävdar är omistliga, inte åtnjuter någon egentlig efterfrågan om de inte längre betalas av andra – men detta spørsmål bör förvandlas till en diskussion om fri och individuell försäkring. Folk bör själva få bestämma vilka socialförsäkringar de vill köpa.

En övergång till privata socialförsäkringar baserade på individuellt sparande har många fördelar. En är att avkastningen på sparande är hög – i reella tal i genomsnitt 9 procent per år

på svenska aktier sedan 1960 (Jakobsson, 1998, sid 179). I USA var den reella avkastningen på aktier från 1926 till 1995 lika stor. Därför behöver en individ bara avsätta ungefär en tredjedel så mycket för en privat pensionsförsäkring som hans arbetsgivare i dag betalar i arbetsgivaravgifter.

Dessutom bör detta innebära att avkastningen på aktier ökar, eftersom allt fler blir aktieägare genom sina pensionsförsäkringar, och aktieägarna vinner då styrka som påtryckargrupp i samhället. Med tanke på att de försvarar sina egna och andras pensionsvärden har aktieägarna inte någon anledning att hysa moraliska dubier om det berättigade i kravet på högre vinster.

Vi kan se effekten i USA, där privata pensionsförsäkringar dominerar och 47 procent av alla vuxna amerikaner är aktieägare. När ett amerikanskt företag tillkännager en rationalisering jublar medierna. Rapporteringen domineras av hur det kommer att förbättra vinsten, och aktiekursen går upp. Aktieägarna är ju många fler än de löntagare som avskedas, och eftersom USA knappast har någon långtidsarbetslöshet får nästan alla nya jobb. Något av en sådan förändring kunde vi se i Sverige, när Electrolux annonserade sin stora rationalisering och denna välkomnades, åtminstone av affärsmedia.

Introduktionen av privata pensionsförsäkringar i pionjärlandet Chile 1980 innebar att avsättningarna till pension kunde reduceras från 25 procent till 10 procent av lönen, samtidigt som pensionerna steg till 80 procent av den genomsnittliga lönen under en arbetstagares sista tio verksamma år, betydligt högre än i det gamla statliga pensionssystemet (Pineira, 1998).

Ytterligare en positiv effekt blir att sparandet i samhället

ökar, och därmed bör tillväxten stiga. I Chile har sparandet stigit till 25 procent av BNP, och landets privata pensionsfonder har nu tillgångar som motsvarar 43 procent av BNP. Den ekonomisk tillväxten har stigit från tidigare 3 procent per år till i snitt 7 procent per år under de senaste tolv åren. Arbetslösheten har successivt sjunkit till 5 procent (Pinera, 1998). Chile har genomfört andra viktiga liberala reformer också, men pensionsreformen anses allmänt ha varit den viktigaste.

En annan fördel är att socialförsäkringen inte längre har karaktären av skatt utan blir en sparpremie som individen/arbetstagaren äger. Det innebär att förmånstagaren/löntagaren har ett direkt intresse av att hans eller hennes arbetsgivare betalar försäkringspremien, vilket minskar indrivningsproblemen.

Slutligen ökar den individuella tryggheten dramatiskt. I dag litar svenskar inte längre på det politiserade offentliga pensionssystemet. Politikerna har visat att de plötsligt kan underminera människors trygghet, genom att exempelvis avskaffa änkepensioner. Därför har klokt nog ungefär halva den svenska yrkesverksamma befolkningen skaffat sig privata pensionsförsäkringar, vilket möjliggjort en liberal pensionsreform. Man vet aldrig vad opålitliga politiker kan hitta på, och ATP-systemet betalas ju ytterst med skatt på andras inkomster.

För att ingen skall drabbas i skarven mellan två system, är det viktigt att övergångsbestämmelserna inte bara fungerar väl ekonomiskt, utan också ger alla berörda en känsla av full trygghet. Chile insisterade på klara regler för att göra övergången acceptabel. Varje arbetstagare som redan betalade till det gamla systemet fick välja om han eller hon ville gå över till

det nya. Alla som lämnade systemet fick statsobligationer som motsvarade statens pensionskuld till dem. Alla som inträdde på arbetsmarknaden för första gången fördes däremot automatiskt till det nya systemet.

En radikal skattereform behövs och är möjlig

TACK VARE MAASTRICHT och EMU har Europa anammat en ansvarsfull finans- och penningpolitik. Ett budgetunderskott om mer än 3 procent av BNP uppfattas inte längre som anständig. I framtiden måste kostnadsnedskärningar komma samtidigt med skattesänkningar, men om Sverige på några år sänker de offentliga utgifterna till c:a 32 procent av BNP skapas ett jättelikt utrymme för skattesänkningar, och det är nu dags att fundera över hur detta bör användas.

En grundläggande princip bör vara att den som inte har tillräckliga inkomster för att klara sig själv inte bör beskattas. Rundgången med skatter och bidrag måste stoppas.

En andra princip är att arbete bör beskattas mindre – göras billigare – för att man snabbt skall kunna minska arbetslösheten.

En tredje snarlik princip är att minska beskattningen på tjänster, så att den privata tjänstesektorn, som är den mest

expansiva sektorn i exempelvis USA, kan utvecklas även i Sverige.

En fjärde regel är att höga inkomstskatter bör minskas, så att det lönar sig att skaffa sådan utbildning som efterfrågas mest av marknaden.

För det femte bör kapital och kapitalinkomster inte beskattas så hårt att denna, den mest lättörliga produktionsfaktorn, skräms ut ur landet.

För det sjätte kan Sverige inte längre ha långt högre skatter än kringliggande länder, när det blir allt lättare att handla annorstädes eller själv flytta utomlands.

Slutligen bör skatten vara tydlig, så att väljarna kan bedöma om de önskar den eller ej.

Av detta följer att tröskeln för inkomstskatt bör höjas, så att inkomster som är lägre än existensminimum ej beläggs med skatter. Det är otillständigt att beskatta människor som inte har så att de klarar sig, och inget civiliserat samhälle bör tillåta sig någonting sådant.

Alla arbetsgivaravgifter bör avskaffas. De är ju i huvudsak avsedda att finansiera olika socialförsäkringar, och om dessa privatiseras behövs inte arbetsgivaravgifterna längre. Arbetsgivaravgifterna tas ut på arbete, vilket fördyrar kostnaden för arbete och driver upp arbetslösheten. Dessutom är de inte tydliga, vilket också diskvalificerar dem. Dessa skatter uppgick till 12,6 procent av BNP 1996 (IMF, 1997, sid 9). Till ungefär en tredjedel skulle man kunna ersätta dem med privata socialförsäkringar.

En annan tung skattebörda på privata tjänster är mervärdesskatten som likaså bör tas bort, eftersom arbete beskattas alldeles för hårt. Detta skulle bli en kraftig stimulans till specialise-

ring och till den privata tjänstesektorn, och därmed till den ekonomiska utvecklingen och sysselsättningen.

Den svenska inkomstkatten måste sänkas av flera skäl. Det viktigaste är moraliskt: det är inte anständigt att ta ut så höga skatter. Vad har staten för rätt att lägga sig till med huvuddelen av medborgarnas inkomster? Dagens höga skatter avskräcker uppenbarligen folk från vanligt lagligt arbete, vilket framgår av de starka önskemålen om att minska den officiella arbetstiden och av den minimala dynamiken i den svenska ekonomin. Det måste löna sig att arbeta och skaffa sig en av marknaden efterfrågad utbildning. En företagare skall kunna tjäna på sin rörelse, medan han eller hon driver företaget, och inte bara vid försäljning av firman.

Sverige kan inte i längden fortsätta att skrämja bort så många av dem som tjänar mest. Den fattigdomens jämlikhet som Ernst Wigforss förespråkade 1927 ("Fattigdom fördras bäst om den delas lika av alla") är inte längre möjlig i dagens öppna samhälle, ty de rika och företagsamma lämnar socialdemokraternas fattighus.

Slutligen bidrar en sänkning av inkomstkatten till att stimulera den privata tjänstesektorn och nyföretagsamheten. Den maximala inkomstkatten bör inledningsvis sänkas till 40 procent, vilket är den brittiska skattenivån. Inkomstkatterna bör ändå kunna ta in c:a 10 procent av BNP, mot 19 procent av BNP i dag. Den helt dominerande delen av bortfallet i skatteinkomsten skulle ändå följa av en kraftig höjning av den skattefria inkomsten till existensminimum.

Sverige har sannolikt världens högsta mervärdeskatt. Allteftersom det blir lättare att handla utomlands, inte minst genom näthandeln, framstår en så hög moms som allt mer

orealistisk. EU:s genomsnittliga moms är i dag 18 procent, och Sverige borde nöja sig med en moms på 20 procent. Vi ser redan hur cigarettinköp via nätet åstadkommit ren panik inom skattefögderiet, och det är bara början av näthandelns utveckling. Därför kan Sverige inte heller vidmakthålla extremt höga punktskatter. Med en kraftig reduktion av arbetsgivaravgifter och direkta skatter, kommer momsen ändå att bli den viktigaste offentliga inkomstkällan, vilket framstår som rimligt. Den beskattar konsumtion och inte besparingar och den leder till minst förvrängningar i ekonomin. Indirekta skatter kan ändå dra in c:a 12 procent av BNP, mot 17 procent för närvarande.

I dagens värld blir kapitalet allt flyktigare, och en allt större del av världens kapital befinner sig i olika skatteparadis, ofta helt lagligt. Att i denna situation försöka beskatta kapital och kapitalintäkter hårt vore inte ens värdigt Don Quijote. Vi kan inte fransäga oss en så viktig produktionsfaktor som kapital, och den enda logiska slutsatsen är att skatterna på kapital och kapitalintäkter måste minska. De ger ändå minimala skatteintäkter. Samtidigt är det inte tillständigt att beskatta arbete mer än kapital, vilket är ytterligare ett tungt vägande skäl att kraftigt sänka inkomstskatterna.

Den enda rimliga svenska beskattningen är företagsbeskattningen. Den ger 3 procent av BNP och bör ge minst lika mycket även i framtiden.

Inkomstskatter, indirekta skatter (främst moms) och vinstskatter på företagen kan tillsammans ta in c:a 25 procent av BNP varje år. Diverse statliga intäktskällor kan ta in ytterligare 7 procent av BNP. Därmed bör den svenska staten få in de 32

procent av BNP som behövs för att dess nödvändiga verksamhet skall kunna utföras (se tabell 3).

Tabell 3 Hur den offentliga sektorn bör finansieras.

Intäkter	Procent av BNP
Inkomstskatter	10
Indirekta skatter (främst moms)	12
Företagsskatter	3
Övriga intäkter	7
Totala intäkter	32

Pejling nr 15

Avreglera arbetsmarknaden

DET KANSKE MEST moraliskt anstötliga hos dagens socialdemokrati är att den säger sig värna om jobben, när den i själva verket bedriver en politik som bevisligen lett till massarbetslöshet och långtidsarbetslöshet i land efter land. Från 1990 till 1993 föll den svenska sysselsättningen med 11 procent (Lindbeck, 1997, sid 1304), och det går inte att skylla på att Sverige då hade en borgerlig regering! Arbetsmarknaden lider av ett fundamentalt systemfel, nämligen överreglering.

En kollega gjorde en enkel regression och fann att ju fler ILO-konventioner ett land har ratificerat, desto större arbetslöshet har det. Korrelationen var häpnadsväckande stark. Sverige tillhör de länder som ratificerat flest ILO-konventioner, och det är inte någonting att vara stolt över. Problemet med dessa konventioner är att de främst reglerar arbetsmarknaden, och varje år vill klåfingriga byråkrater göra karriär på

att hitta på ett par nya ILO-konventioner, som paralyserar denna viktiga marknad ännu mer.

Arbetslösheten kan enbart avhjälpas med nya jobb i den privata sektorn, nya jobb som i framgångsrika länder som USA främst vuxit fram i den privata tjänstesektorn, där småföretag står för huvuddelen av tillväxten. De behöver frihet och flexibilitet, medan den svenska arbetslagstiftningen befrämjar tröghet.

Arbetslöshetsförsäkringen bör inte som nu locka folk att förbli arbetslösa för att de tjänar mer då än när de arbetar, om hänsyn tas till skatte- och bidragseffekter för familjen. Ersättningen måste sänkas till en rimlig nivå, högst 70 procent av tidigare lön, och upphöra efter ett halvår. Arbetslöshetsförsäkringen bör vara till för att lindra chocker, inte för att uppmuntra sysslolöshet.

I stället för att liberalisera arbetsmarknaden och stimulera startandet av nya privata företag genom skattesänkningar och avregleringar, försöker socialdemokraterna dölja problemet genom arbetsdelning eller förtidspensionering, som inte ger fler jobb. I dag är 58 1/2 år en normal ålder för förtidspensionering inom stora delar av den svenska ekonomin, och kostnaden för att försörja dem som förtidspensioneras faller på den exploaterade tredjedel av de vuxna svenskarna som arbetar i den privata sektorn.

Medan det svenska utbildningsväsendet under trettio år eftersatts å det grövsta, vill socialdemokraterna i stället satsa på arbetsmarknadsutbildning, något som bevisligen inte haft några märkbara positiva effekter (Lindbeck, 1997). Det är dags att helt enkelt avskaffa arbetsmarknadsutbildningen.

Det torde i dag stå klart att centrala kollektivavtal är skadliga

för såväl sysselsättningen som landets ekonomi som helhet. De har drivit fram för höga löner och för starka fackföreningar, som i sin tur driver fram arbetslöshet inom respektive bransch. Ett av de absurdaste exemplen är att 10 000 tyska byggnadsarbetare går arbetslösa i Berlin, som har Europas största byggboom. Anledningen är att deras fackförening drivit upp deras löner för högt. Även i Sverige har ökande arbetslöshet bland byggnadsarbetare beledsagats av kraftigt ökade reallöner. Därför bör centrala kollektivavtal avskaffas och ersättas med individuella arbetskontrakt, vilket är fallet i exempelvis Nya Zeeland. Fackföreningarnas regelmässiga diskriminering av utanförstående arbetare och företag bör bekämpas som ett brott mot mänskliga rättigheter och inte längre skyddas i lag.

Pejling nr 15

Skapa nya marknader

DET RÄCKER INTE med att liberalisera arbetsmarknaden. Hela den svenska ekonomin måste befrias. Bortsett från uppenbart kollektiva varor som rättstrygghet, bör varje svensk medborgare alltid ha en möjlighet att välja.

En annan aspekt är rättvisa. Det är inte rimligt att stora offentliga subventioner erbjuds vissa för en viss tjänst – exempelvis kommunala barndaghem, medan några tvingas finansiera privilegier utan att själva ha tillgång till dem.

I den mån offentliga tjänsteinrättningar består, bör de utvecklas till kundinriktade tjänster, och den gamla förmyndar- och myndighetsattityden måste avskaffas. Enda sättet att göra detta är att införa generell valfrihet, konkurrens på lika villkor och privata alternativ.

Också inom utbildningsväsendet bör betoningen ligga på valfrihet. Varje elev och student bör ha rätt att välja mellan olika offentliga och privata utbildningsalternativ. Det bästa

sättet är att ålägga kommunerna att ge föräldrarna en skolvoucher för varje barn i skolåldern. En voucher innebär lika finansiering för alla barn i en viss ålder. Vilken skola föräldrarna väljer är deras ensak.

Medan staten bör betala grundläggande skol- och gymnasieutbildning, bör den inte betala utbildning som är att betrakta som konsumtion snarare än investering. I dag är sådan utbildning kostnadsfri, om den utförs på en högskola eller kommunal skola, men den måste betalas av konsumenterna i många andra fall. Detta är både orättvist och oekonomiskt.

Likaså bör patienter få rimlig valfrihet inom sjuk- och hälsovården, även om situationen här är utomordentligt komplicerad, eftersom en patient ofta inte kan bedöma vilken behandling som är nödvändig, och kostnaderna kan springa i höjden. Så fort socialdemokraterna kom tillbaka till makten, avskaffade de den förträffliga vårdgaranti som den senaste borgerliga regeringen införde, och på nolltid lyckades de åter skapa årslånga köer för flera typer av operationer. Det synbara syftet var att tillgodose landstingsbyråkraternas intresse av att inte störas av sina klienter. Det lidande som de ansvariga politikerna sålunda åsamkat tiotusentals svenskar borde vara straffbart. Det är det i USA, där de ansvariga skulle ha tvingats betala jättelika skadestånd.

En aktuell skandal är att månadsavgifterna för monopolistiska kommunala sjukhem och ålderdomshem stigit skyhögt och antagit karaktären av konfiskation av gamlas besparingar (Jakobsson, 1998, sid 121; Södersten, 1998). Dessa gamla berövas först all valfrihet. Sedan pungslås de på de pengar de har kvar, oavsett hur mycket de betalat i skatt. Så betar sig endast en hänsynslös socialistisk stat.

Nyligen besökte jag brukssamhället Karlskoga, som håller på att dö, eftersom tre fjärdedelar av Bofors lagts ned. Jag frågade varför staden aldrig fått någon annan industri värd namnet. Det svar jag fick var att kommunen inte tillät andra företag att köpa mark och bygga fabriker i Karlskoga, och hänvisade till stadsplanen och dylikt. Stadens socialdemokratiska myndigheter ville nämligen inte ha något onödigt "besvär". Andra kallar sådana besvär ekonomisk utveckling. Sålunda drog exempelvis Korvbrödsbagaren till Örebro i stället, där företaget sedan frodats.

Sverige betungas av en rad regleringar som bara företagare verkar vara medvetna om, och en grundlig upprensning måste företas i den svenska djungeln av bestämmelser och regleringar. Företag skall inte hindras i sin utveckling av rent byråkratiskt godtycke, vilket är regel i Sveriges socialdemokratiskt styrda kommuner.

Pejling nr 15

Är detta politiskt möjligt?

NÄR JAG BLAND likasinnade presenterar mina idéer om vad Sverige bör bli, är den vanliga reaktionen dels allmän uppskattning, dels att man omedelbart frågar: "Men tror du verkligen att detta är politiskt möjligt i Sverige?" Mitt otvetydiga svar är att det tror jag visst. Det är bara fråga om hur lång tid det kommer att ta.

Det första viktiga steget är att både teoretiskt och empiriskt bevisa att dessa principer håller. Sådant arbete har utförts av en mängd svenska och utländska ekonomer, och i dag vet vi att ett betydligt mer liberalt ekonomiskt system än det svenska ger både bättre ekonomisk tillväxt och mer välfärd.

Det andra steget är att svenska ekonomer accepterar dessa tankegångar. Även detta har i hög grad uppnåtts. Till och med utpräglad socialdemokratiska ekonomer skriver i dag under på flertalet principer jag angett i denna skrift, även om de tycker illa om min klartext. Assar Lindbecks och Bo Söderstens in-

tellektuella och ideologiska utveckling är karaktäristisk för dagens Sverige. Visserligen insisterar många ekonomer alltjämt på brasklappar av typen att detta inte är tillräckligt säkert bevisat, att det inte är klart vilka de nödvändiga förutsättningarna är, eller att det inte är självklart hur långt man bör gå. Vissa fanatiker stretar alltjämt emot, men detta bör snarare betraktas som ett utslag av deras fanatism än som sakliga motargument. Sveriges ekonomer har i dag nått ett brett samförstånd om att liberala, marknadsekonomiska principer bäst främjar folkets välfärd, och ett icke-socialdemokratiskt paradigm har nästan vunnit intellektuell hegemoni.

Ett tredje steg är att sprida budskapet till en bredare allmänhet för att genomsyra tänkandet. Mycket har redan gjorts, men det är ändå främst här som den stor insatsen i dag behöver göras. Många vet att fundamentala liberala reformer behövs, men de misströstar om att de är möjliga, eftersom det måttligt demokratiska socialdemokratiska etablissemang är så starkt att det inte tolererar en fundamental förändring. Mitt svar är: Lita på er själva, era egna tankar, er egen kunskap, ert eget förnuft, er egen övertygelse och lita på demokratin! Långt fler tänker som ni, än ni vågar tro!

I slutet av sitt verk *A General Theory of Employment, Interest and Money*, skrev lord Keynes, att idéer "är starkare än folk vanligen förstår. I själva verket styrs världen knappast av någonting annat".

I sin nya bok *The Commanding Heights : the Battle between Government and the Marketplace that is Remaking the Modern World*, beskriver Daniel Yergin och Joseph Stanislaw först hur socialdemokratin etablerade sin hegemoni efter det andra världskriget, och sedan hur liberalismen nu besegrat socialdemokratin. Hjältarna i

boken är många: Friedrich Hayek, Milton Friedman, sir Keith Joseph, Margaret Thatcher, Leszek Balcerowicz och Jegor Gajdar för att ta några av de mest namnkunniga. Världen har bevittnat en näst intill total omsvängning i liberal riktning under de två senaste decennierna.

Ostasien var föregångaren. Margaret Thatcher och Ronald Reagan var de tidiga ledarna i västvärlden. Efter den latinamerikanska skuldskrisen 1982 föll den korrupta protektionistiska välfärdsstaten i Latinamerika ihop och ersattes så småningom av ett mycket liberalt system. Chile har gått i täten, närmast följt av Argentina. Från 1989 anammade nästan hela den tidigare kommunistvärlden ett marknadsekonomiskt system baserat på privat ägande, och 1990-talet har upplevt mer privatisering än någonsin tidigare i världshistorien. I dag är frågan i vad mån Afrikas utomordentligt svaga stater skall lyckas anamma ett liberalt ekonomiskt system och demokrati.

En hel kontinent släpar emellertid efter, och det är Europa. Den ideologiskt mest efterblivna delen av denna intellektuellt akterseglade kontinent är Sverige. Å ena sidan är det sorgligt att Sverige i dag framstår som så passé. Å andra sidan är Sverige nu så ovanligt långt ifrån det som uppfattas som normalt i resten av världen att det väcker optimism: någonting måste ske också i Sverige. Historiskt sett är dagens situation en anomali. Sällan har Sverige varit så avlägset metropolernas tänkande, och det är inte främst Sveriges ekonomer eller den borgerliga hälften av svenskarna som ligger efter utan den socialdemokratiska maktapparaten. Även om pessimismen i dag är djup bland insiktsfulla svenskar, är det värt att komma ihåg att det är mörkast just innan det börjar ljusna.

Denna historiska anomali måste förr eller senare elimine-

ras, och förändringen kan ske på många sätt. Det mest naturliga är att medborgarna tar sitt förnuft till fånga och röstar bort den vänsterpopulism som har styrt Sverige alltsedan socialismen förlorade sitt intellektuella innehåll för åtskilliga år sedan. Svenskar reser ju mycket utomlands och ser hur detta blir allt dyrare, eftersom den svenska kronan tappar värde och de svenska lönerna halkat efter.

Ju längre socialdemokraterna vanstyr vårt land, desto mer undergräver de sin ställning. Många oroar sig över att de som försörjs av den offentliga sektorn kommer att rösta för dess fortsatta dominans, men det kommer en tid, då det blir uppenbart för tillräckligt många att den offentliga sektorn har alltför litet att ge. Rimligen borde många offentliganställda nu ha passerat den gränsen, med tanke på hur usla många offentliga löner är.

En vanlig orsak till systemskifte är en akut kris. Det är emellertid svårt att se hur Sverige skulle råka ut för en sådan. Vi har ju nyligen genomlevt en finanskris, och sådana upprepas sällan. Den nuvarande socialdemokratiska regeringen har förvisso minimerat budgetunderskottet, även om detta främst gjorts genom skattehöjningar. Den svenska eftersläpningen påminner snarast om Storbritanniens efterkrigstid: en lång tid med lägre tillväxt än omvärlden. Problemet är stagnation och arbetslöshet snarare än akut statsfinansiell kris.

Slutligen, om ingenting annat hjälper, måste någon gång en reform ske inom socialdemokratien. Många borgerliga, särskilt affärsmän, talar om detta som den bästa chansen till förändring, och hänvisar till länder som Nya Zeeland och Holland där socialdemokrater lett reformarbetet. Av många skäl

tror jag emellertid att detta skulle vara den mest ineffektiva vägen i Sverige.

För det första är SAP i dag nästan unikt antiintellektuellt – det tänks inte särskilt mycket inom det partiet. För det andra är SAP ett utpräglat apparatparti, där apparatens särintressen är långt viktigare än landets, eller ens partiets, intressen. För det tredje är ledarna med få undantag illa utbildade och saknar perspektiv och kapacitet till nytänkande. De som är väl utbildade tvingas dölja sina insikter, om de vill stanna vid maktens grytor.

Under andra hälften av 1980-talet genomförde kanslihushögern en förtäckt liberal reform och avreglerade finanssektorn. Dessvärre var det inte möjligt att ha en öppen debatt om hur detta skulle ske, eftersom socialdemokraternas dominerande vänsterflygel då skulle ha stoppat hela avregleringen. Utan offentlig debatt görs elementära misstag, vilket ledde till finanskrisen. SAP:s vänster lärde sig också en läxa och har rensat ut snart sagt hela kansliushögern, och den ende som återstår – finansminister Erik Åsbrink – har av allt att döma tvingats göra avbön. Han har sedermera höjt skatterna igen och ödelagt den skattereform han själv var med om att skapa. Det är svårt att hysa förhoppningar om att ett sådant parti skall kunna leda seriösa liberala reformer inom en nära framtid.

Pejling nr 15

Globaliseringen driver fram förändringar

EN ANLEDNING TILL att jag är övertygad om att den nattståndna svenska socialdemokratin inte kan behålla sin hegemoni är globaliseringen, och dess effekter är många. Genom allt större intellektuellt utbyte med omvärlden, får icke-konkurrenskraftiga idéer som de socialdemokratiska allt svårare att vegetera. Många medier, främst TV och nyhetsförmedling, har blivit så internationella att provinsiella absurditeter accepteras i allt mindre grad. Nätet erbjuder all världens litteratur till mycket lägre priser än konventionella boklådor. Amazon.com hävdar att de har 2,5 miljoner titlar i sitt utbud.

Dator- och informationsteknologin känner inga gränser, den är till sin natur decentraliserad och kräver därför marknadsekonomi som allokeringssystem. Orsaken till den successiva liberaliseringen i Sverige sedan början av 1980-talet är förvisso inte att socialdemokraterna vaknade upp och såg ljuset, utan snarare att de tvingats till en ny öppenhet av teknisk

utveckling, internationell avreglering och ett folkligt stöd för dessa krafter.

Globaliseringen har störst effekt på kapital- och finansmarknader, vilket medför att det blir omöjligt att vidmakthålla höga skatter på kapitalet. Om inte ens EU kan göra något för att eliminera skatteparadis inom unionen – i Luxemburg, Irland och på öarna i Engelska kanalen, skall ingen hysa några illusioner om att längre bort liggande lågskatteländer kan lockas att koordinera sina skattesatser med Sveriges.

Även om vi är närmast berörda av det alltför socialdemokratiska och byråkratiska EU, tvingar också denna vår omedelbara omvärld oundvikligen fram förändringar. Introduktionen av euron kommer att ha stor effekt på Sverige, trots att den socialdemokratiska regeringen valt att ställa oss utanför EMU. Sannolikt kommer euron att föra med sig den största liberaliseringen inom Europa sedan 1914. Den kommer att skapa en verklig gemensam europeisk marknad, vilken snabbt kommer att skärpa konkurrensen och omstrukturera företagsamheten. Många företag kommer att bli europeiska snarare än nationella. Redan nu leder euron till en mängd företagssammanslagningar.

Om Sverige står utanför EMU kommer risken för en devalvering att bli överhängande. De europeiska valutorna är nu undervärderade i förhållande till dollarn p g a marknadens osäkerhet om eurons introduktion. När euron lyckligen etablerats, bör de europeiska valutorna stiga i förhållande till dollarn med 10–20 procent, men det finns inget skäl till att den svenska kronan skulle flyta uppåt med dem. Dessutom kommer en stor del av de svenska transaktionerna att gå över till euro, vilket kommer att minska efterfrågan på svenska

kronor och därmed reducera kronans värde. Regeringens svar bör då rimligen bli att sänka skatterna och göra Sverige mer attraktivt, som Storbritannien och Schweiz gjort.

Även om arbetskraft är mycket mer trögrörlig än kapital, flyttar folk om deras humankapital är värt tillräckligt mycket och skatterna så avskräckande höga som de svenska. Om Sverige inte sänker beskattningen av kvalificerad arbetskraft snabbt, tvingas företag som Ericsson och Astra flytta en väsentlig del av sin forskning och utveckling utomlands, och dessa två företag står för c:a en tredjedel av Sveriges forskning och utveckling. Regeringens förslag att sänka skatterna för kvalificerad utländsk arbetskraft, men inte för svenskar, innebär en otillständig diskriminering av de egna medborgarna som är ovärdig en demokrati. Detta strider mot alla liberala jämlikhetsbegrepp.

Min förhoppning är att det svenska folket inte skall behöva gå igenom alla de svåra följder som en socialdemokratisk politik kan få i dagens öppna värld, som bestraffar uppenbara misstag mycket hårdare än gårdagens, utan att folk skall ta sitt förnuft till fånga och rösta bort den socialdemokratiska regeringen, innan den hunnit åstadkomma ännu mer skada.

Men är detta demokratiskt? Ja, problemet är inte att folk inte har något val, utan att folk snabbare ser hur förödande effekterna blir av en dålig ekonomisk politik. Tack vare globaliseringen kommer det i framtiden att bli omöjligt att föra en undermålig ekonomisk politik i trettio år, och det svenska folket kommer inte att acceptera ett lika socialistiskt val som tidigare. Globaliseringen förbättrar helt enkelt informationen till medborgarna.

Pejling nr 15

Socialdemokratin – en historisk relik

DET ÄR DAGS att anlägga ett nytt perspektiv på socialdemokratin. Den kan inte längre ses som ett naturligt tillstånd utan snarare som en historisk relik, som har dominerat halva 1900-talet i Europa. USA har ingen socialdemokrati, och någon egentlig socialdemokrati växer knappast fram i Latinamerika, även om vissa liberala, borgerliga partier kallar sig socialdemokratiska, exempelvis i Costa Rica, Ecuador och Venezuela. Bland 27 tidigare kommunistländer i Europa och f d Sovjetunionen har endast fem utvecklat verkliga socialdemokratiska partier – Polen, Tjeckien, Slovakien, Ungern och Slovenien – de länder som ligger närmast Västeuropa. I övriga länder lyser socialdemokratin med sin frånvaro, och jag tror att det kommer att så förbli precis som i den västra hemisfären.

Kanske mest talande är vilka som uttalar sig för den svenska modellen i dag. En av dess främsta tillskyndare är Vitrysslands diktator, president Alexander Lukasjenko (Solodovnikov,

1997). En annan är Jugoslaviens president Slobodan Milosevic, och en tredje Rumäniens förre president Ion Iliescu, som förde sitt land till konkursens brant. Dessa europeiska ledare har gjort sig kända som antidemokrater, och de har använt den svenska modellen som ett argument för en stark stat med diktatoriska metoder. De har likaså befrämjat korrup­tion till gagn för den gamla nomenklaturen, och de har kunnat motivera den med hjälp av den stora, interventionistiska offentliga sektorn i Sverige. Vi kan inte avvisa dessa mäns användning av den svenska modellen som ren propaganda, ty de har nyttjat mekanismer som faktiskt existerar i Sverige. Situationen är likartad i Afrika. Internationellt främjar den svenska modellen dessvärre korrupta diktatorer.

Men hur kan detta vara fallet? Så förskräckliga är väl ändå inte Sveriges socialdemokrater? Nej, men socialdemokratins – och därför Sveriges – fundamentala problem är att dess idéinnehåll bygger på en rad nattståndna socialistiska premisser, som är uppenbart felaktiga. Dess grundtes är att staten är god. Få som har levt under kommunism eller svårartad korrup­tion kan tro på någonting sådant. Och hur skulle staten kunna vara godare än sina beståndsdelar – medborgarna?

Ett andra socialdemokratiskt antagande är att incitament inte spelar – eller inte får spela – någon roll. Endast den som accepterar den tesen kan acceptera att folk tjänar mer när de är arbetslösa eller sjuka än när de faktiskt arbetar.

Ett tredje axiom är att byråkratier är bättre – mer mänskliga – än företag, och att hierarkisk underordning är överlägsen marknadens konkurrens som samordningsmekanism, samt att konkurrens är fult inom humanitära sektorer.

En fjärde socialdemokratisk idé är att offentligt ägande är

överlägset privat ägande inom social verksamhet. En snarlik tanke är att det inte bör vara tillåtet att göra vinst ("profitera") på social verksamhet. Därför vill många socialdemokrater förbjuda, eller åtminstone bestraffa, privata vinstorienterade företag inom vård och utbildning, trots att all vår erfarenhet visar att sådana företag är det bästa vår civilisation presterat. Varför skall kapitalismens främsta landvinningar inte få användas för att hjälpa människor i nöd?

Slutligen hänger socialdemokraterna fast vid den marxistiska tesen att produktion är finare än konsumtion, och att materiell produktion är förnämare än privat tjänsteproduktion. Av detta följer att producenterna uppfattas som viktigare än konsumenterna. Vi vet ju alla att dessa antaganden är felaktiga och ofta föga mer än fördomar, men dessa socialistiska teser tillämpas dagligen runtom i vårt land, när socialdemokrater och deras allierade motsätter sig friskolor, privata daghem, privat sjukvård m m.

Sådana föråldrade och bisarra idéer kan inte gärna bestå länge till i ett samhälle som Sverige, ty trots alla socialdemokratiska försök att inskränka vår frihet är det ju fortfarande ett fritt samhälle.

Pejling nr 15

Referenser

- Árnason, Birgir, Magnier, Antoine & Thomas, Alun (1997), *Sweden : Selected Issues*. Washington, DC: International Monetary Fund.
- Barkman, Catharina & Fölster, Stefan (1995), *Företagsstödet : vad kostar det egentligen?* : rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO). Stockholm: Fritzes. (Ds 1995:14.)
- Bergdahl, Pia (1995), *Kommunal upphandling i konkurrens*. Stockholm: Konkurrensverket.
- ESO-gruppen (1994), *Skatter och socialförsäkringar över livsytkeln : en simuleringsmodell* : rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO). Stockholm: Fritzes. (Ds 1994:135.)
- Finansdepartementet (1997a). *Svensk ekonomi : september 1997*.

- (Särtryck ur prop 1997/98:1, bilaga 2.) Stockholm: Finansdepartementet.
- Finansdepartementet (1997b). *The Swedish Budget 1998 : Budget Statement and Summary*. Stockholm: Finansdepartementet.
- Fölster, Stefan (1998), "Social Insurance Based on Personal Savings Accounts : A Possible Reform strategy for Overburdened Welfare States?", i *European economy* (kommande nummer).
- Hayek, F A (1960), *The Constitution of Liberty*. London: Routledge.
- Jakobsson, Ulf, red (1998), *Företagaren i välfärdssamhället*. Stockholm: SNS Förlag.
- Keynes, John Maynard (1936), *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: MacMillan.
- Lindbeck, Assar (1997), "The Swedish Experiment", i *Journal of Economic Literature*, vol 35 (september) sid 1 273–1 319.
- OECD in Figures : Statistics on the Member Countries*. Paris: Organisation for economic co-operation and development, 1997.
- Pinera, José (1998), "In Chile, they went private 16 years ago", i *Washington Post*, den 22 mars, sid C3.
- Solodovnikov, Sergei (1997), ". . . and says he wants Swedish-style socialism", i *Daily Digest*, Open Media Research Institute, den 12 februari.
- Svensk ekonomi* (1997), (särtryck ur regeringens proposition 1997/98:1, bilaga 2). Stockholm: Finansdepartementet.
- Södersten, Bo (1998), "Röveri mot gamla och sjuka", i *Dagens Nyheter* den 1 april.
- Yergin, Daniel & Stanislaw, Joseph (1998), *The Commanding*

REFERENSER

Heights : the Battle between Government and the Marketplace that is Remaking the Modern World. New York: Simon & Schuster.